

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Kunnat käännekohdassa?

Kuntien tilannekuva 2020

Kuntakenttä eriytyy monista eri syistä ja monilla eri tavoilla

Väestön ikääntyessä palvelutarve kasvaa, työikäisen väestön määrä vähenee ja huoltosuhde heikkenee

Syntyvyyden lasku pienentää lapsi-ikäluokkia ja haastaa kasvatus- ja opetussektoria

Kaupungistuminen kiihdyttää väestörakenteen muutoksia ja kuntien eriytymistä

Edellä mainitut muutokset eriyttävät kuntien tulo- ja menokehitystä sekä lisäävät investointipaineita

Vaikutukset

Väestörakenne

Kuntatalous

Kuntien tehtävät

Työllisyys ja elinkeinot

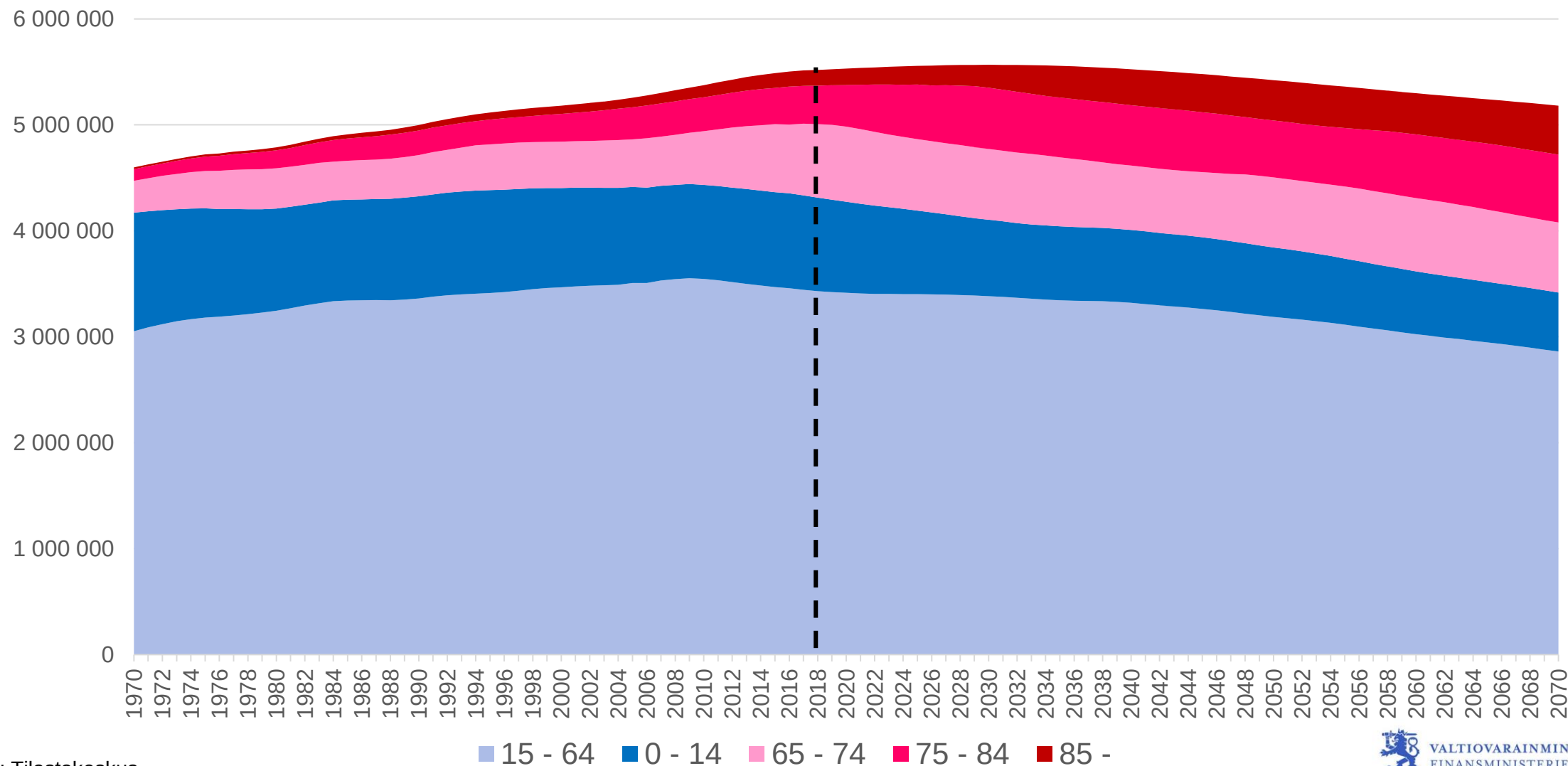
Henkilöstö

Demokratia

Elinvoima

Väestörakenteen muutos ei ole nopeasti ohimenevä ilmiö

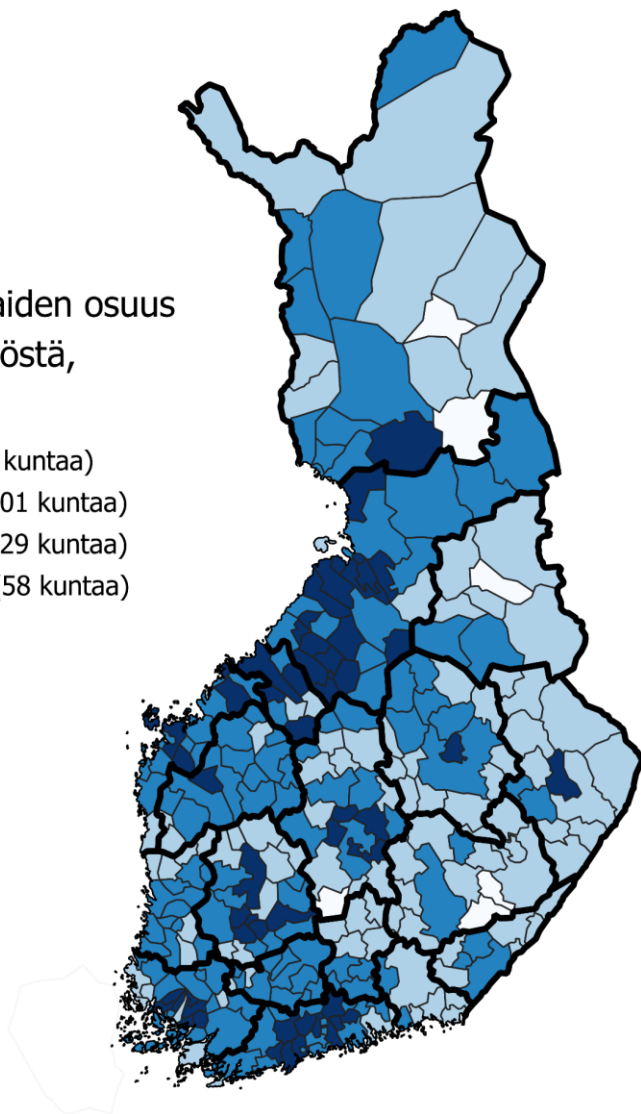
Väestön ikärakenne 1970-2070

Mikäli syntyvyys jatkuu viime vuosien uralla, lasten määrä vähenee liki kaikissa kunnissa

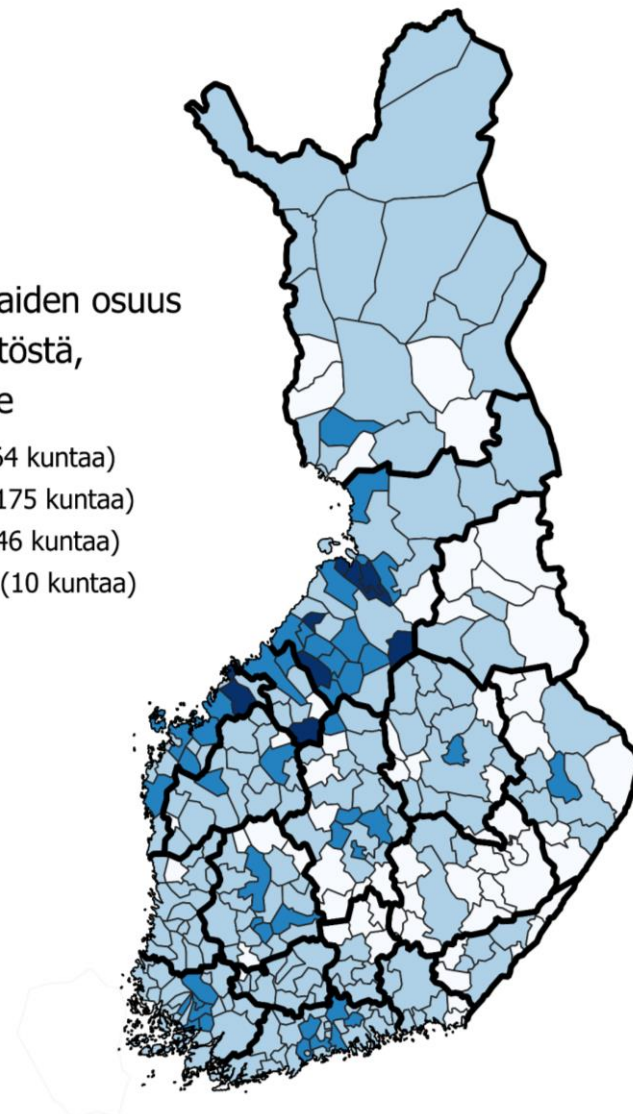
Alle 16-vuotiaiden osuus
kunnan väestöstä,
2018

- Alle 10 % (7 kuntaa)
- 10 - 14 % (101 kuntaa)
- 15 - 19 % (129 kuntaa)
- 20 % tai yli (58 kuntaa)

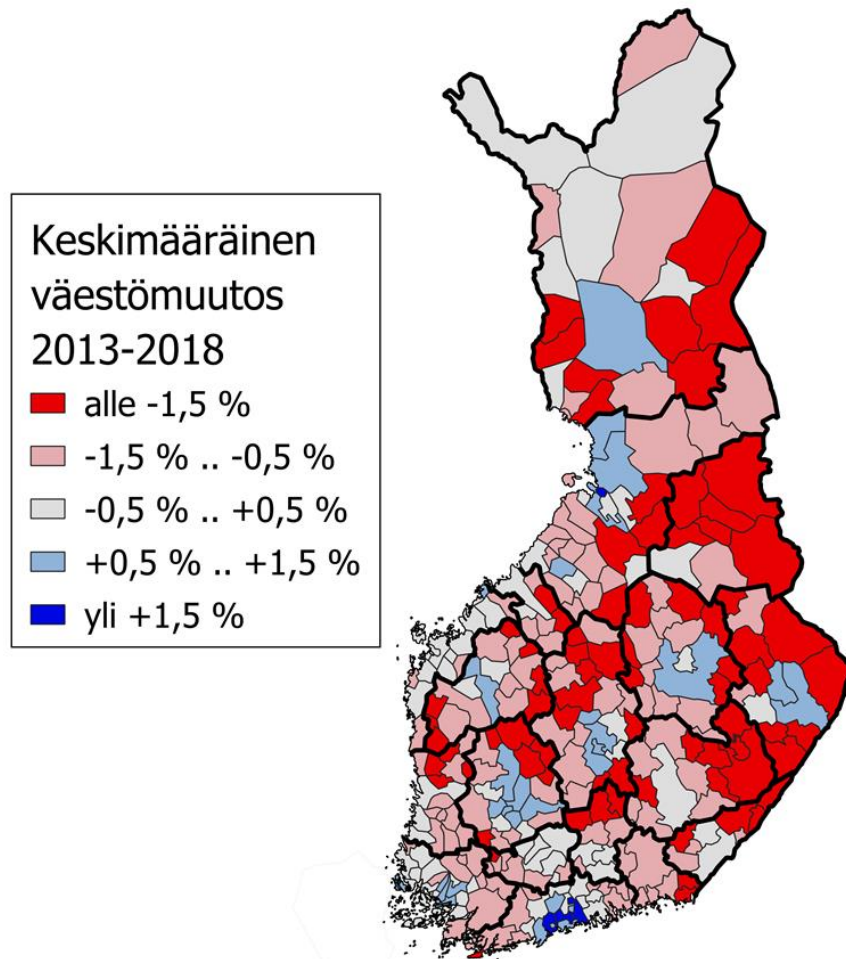

Alle 16-vuotiaiden osuus
kunnan väestöstä,
2040 ennuste

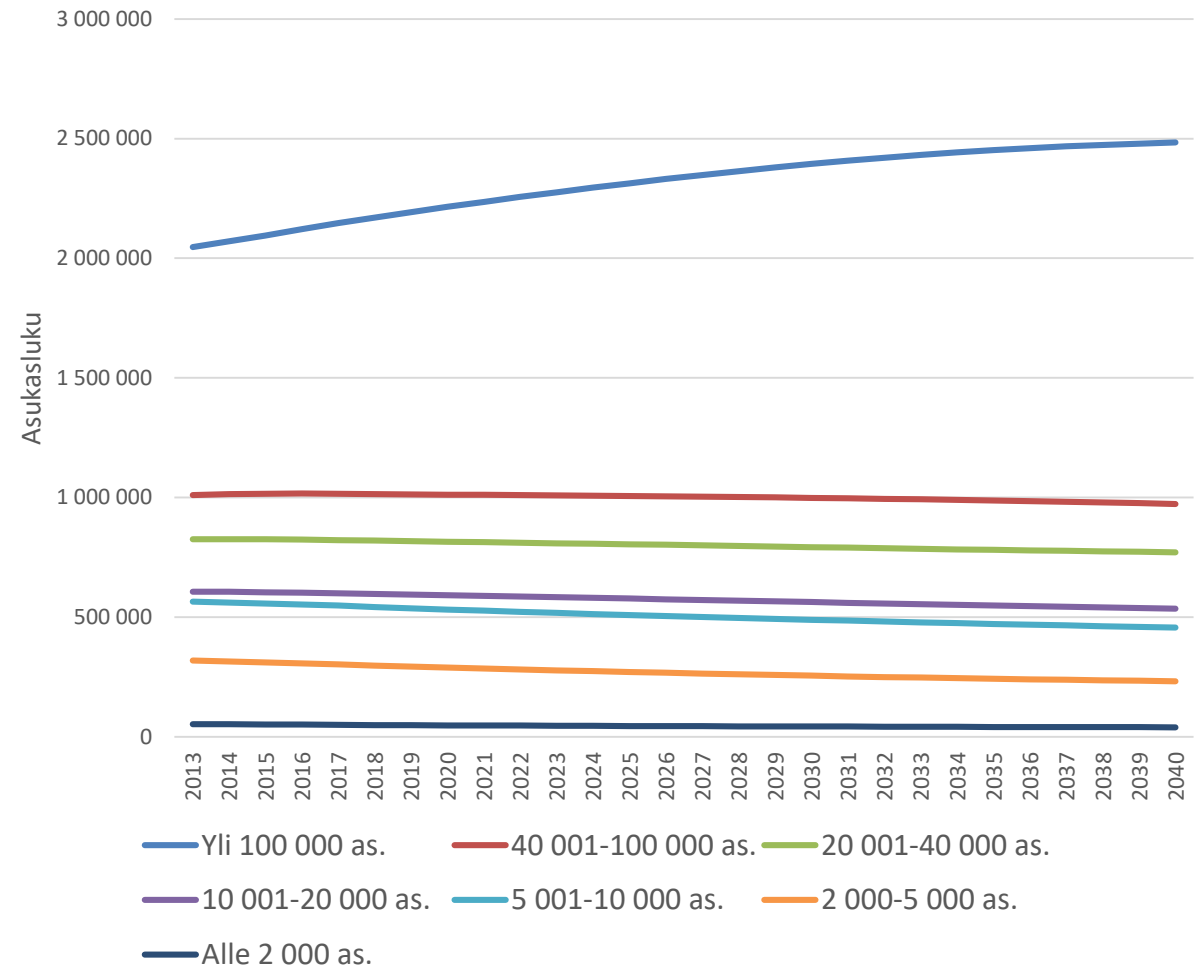
- Alle 10 % (64 kuntaa)
- 10 - 14 % (175 kuntaa)
- 15 - 19 % (46 kuntaa)
- 20 % tai yli (10 kuntaa)

Väestön keskittyminen kasvukeskuksiin jatkuu

Tietolähde: Tilastokeskus
Karttapohja: Maanmittauslaitos
Kartta: VM

Tietolähde: Tilastokeskus
Kuvio: VM

Suurimmissa kaupungeissa asuu 40 prosenttia väestöstä, pienimmissä kunnissa vain prosentti

Kuntakokoluokka	2020	2018		2040		2018 - 2040
	Kuntien lukumäärä	Aukkaita	Osuus Manner-Suomen väestöstä	Aukkaita	Osuus Manner-Suomen väestöstä	Muutos, %
Yli 100 000 as.*	9	2 169 897	40 %	2 483 769	45 %	14 %
Helsinki, Espoo ja Vantaa	3	1 159 840	21 %	1 383 854	25 %	19 %
40 001-100 000 as.	17	1 013 940	18 %	973 241	18 %	-4 %
20 001-40 000 as.	30	819 892	15 %	770 805	14 %	-6 %
10 001-20 000 as.	41	596 663	11 %	535 645	10 %	-10 %
5 001-10 000 as.	74	541 539	10 %	456 583	8 %	-16 %
2 000-5 000 as.	89	297 328	5 %	231 789	4 %	-22 %
Alle 2 000 as.	34	48 871	1 %	39 520	1 %	-19 %
Manner-Suomi	294	5 488 130	100 %	5 491 352	100 %	0,1 %

*Helsinki, Espoo ja Vantaa sisältyvät yli 100 000 asukkaan kuntakokoluokkaan

Tietolähde: Tilastokeskus

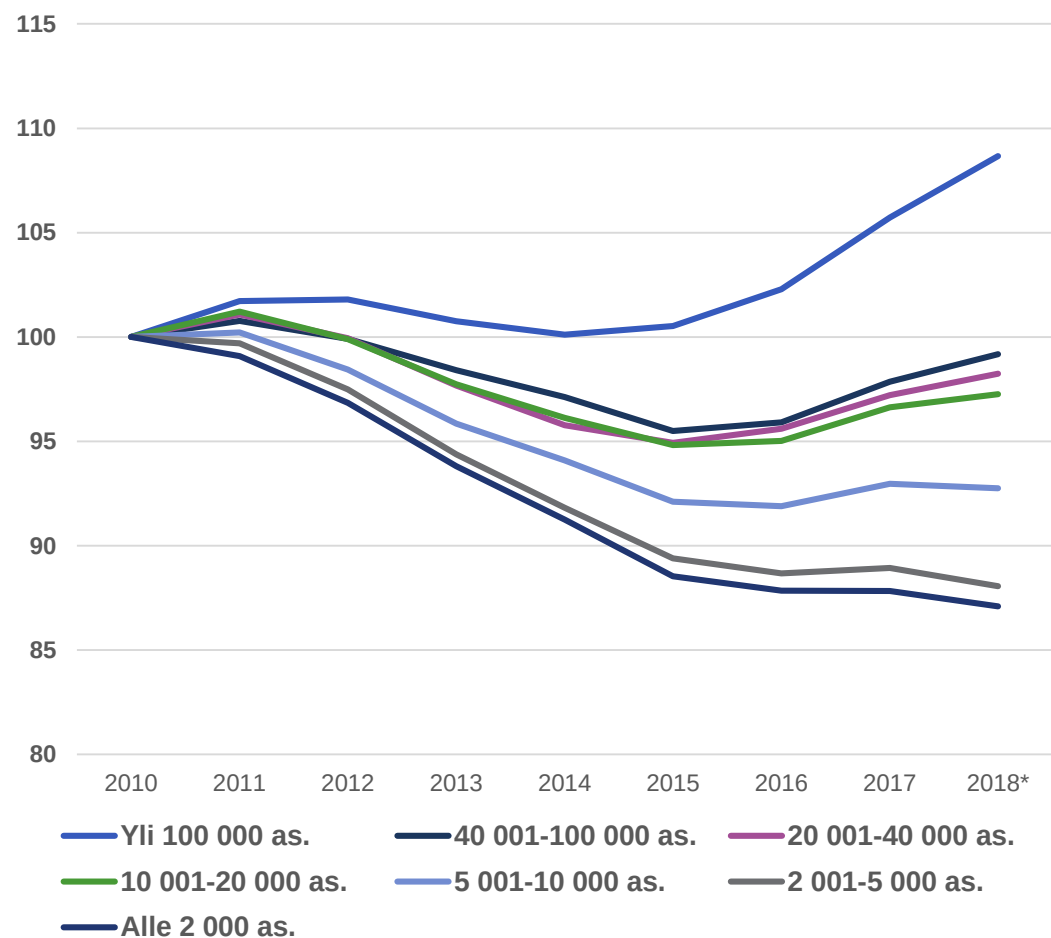
Taulukko: VM

Suurin osa kunnista on pieniä ja väestöään menettäviä

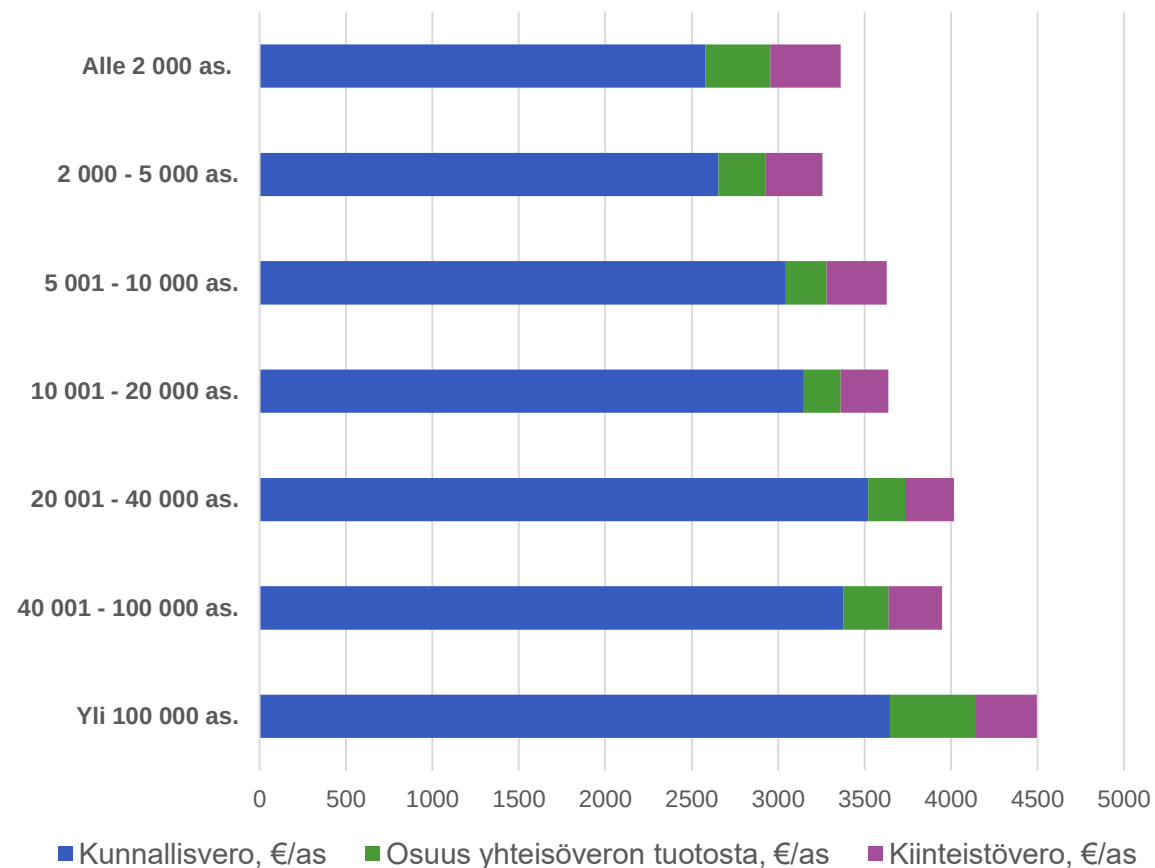
	Nopeasti kasvava	Kasvava	Väestöään menettävä	Väestöään nopeasti menettävä	Nopeasti kasvava	Kasvava	Väestöään menettävä	Väestöään nopeasti menettävä	Nopeasti kasvava	Kasvava	Väestöään menettävä	Väestöään nopeasti menettävä	Nopeasti kasvava	Kasvava	Väestöään menettävä	Väestöään nopeasti menettävä	
	Suuret kaupungit				Kaupunkimaiset kunnat				Taajaan asutut kunnat				Maaseutumaiset kunnat				Yhteensä
Yli 100 000 as.	4	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
40 001-100 000 as.	0	6	6	0	1	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17
20 001-40 000 as.	-	-	-	-	2	7	10	3	1	3	2	2	0	0	0	0	30
10 001-20 000 as.	-	-	-	-	2	0	2	1	2	9	16	5	0	1	1	2	41
5 001-10 000 as.	-	-	-	-	1	0	0	2	0	3	12	10	1	5	17	23	74
2 000-5 000 as.	-	-	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	19	68	89
Alle 2 000 as.	-	-	-	-	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	8	23	34
Yhteensä	4	11	6	0	6	10	13	7	3	15	30	17	3	8	45	116	294
Yhteensä	21				36				65				172				

Kuntien veropohjan eriytyminen jatkuu

18-64-vuotiaiden työllisten määrän kehitys
kuntakokoryhmittäin, 2010=100

Verotulot asukasta kohden kuntakokoluokittain vuonna
2018

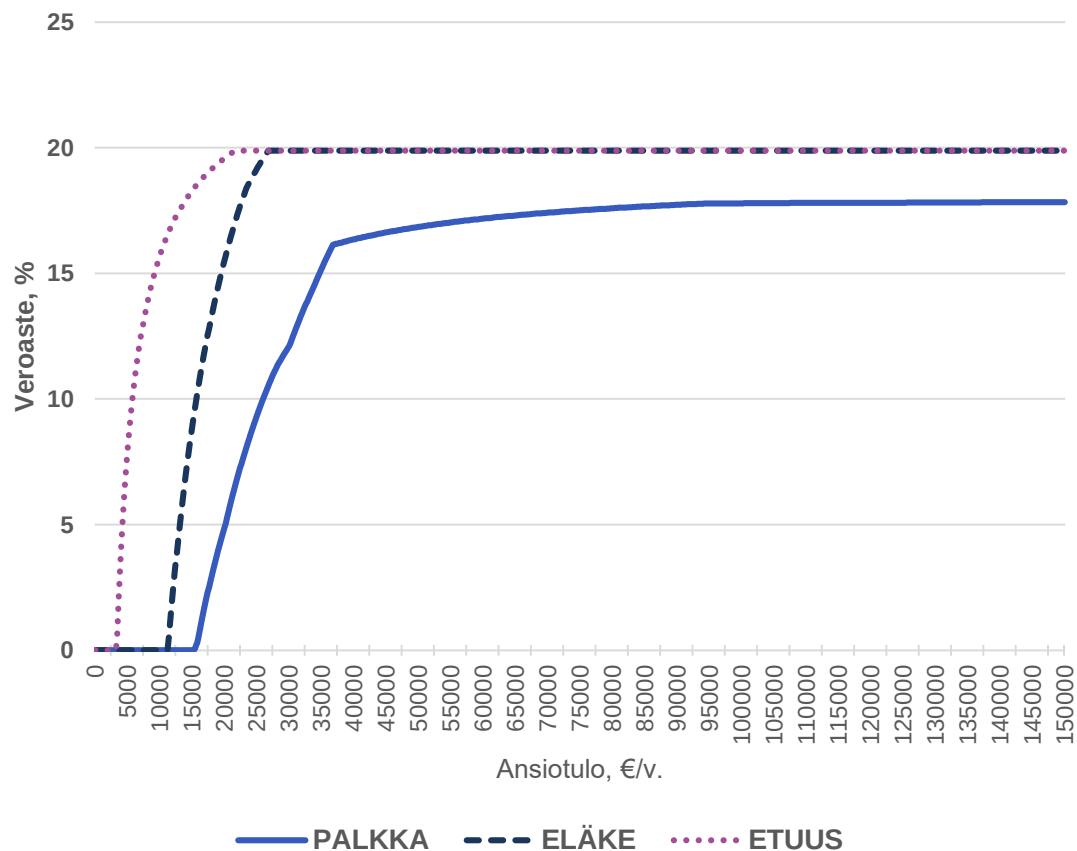

Tietolähde: Tilastokeskus
Kuviot: VM

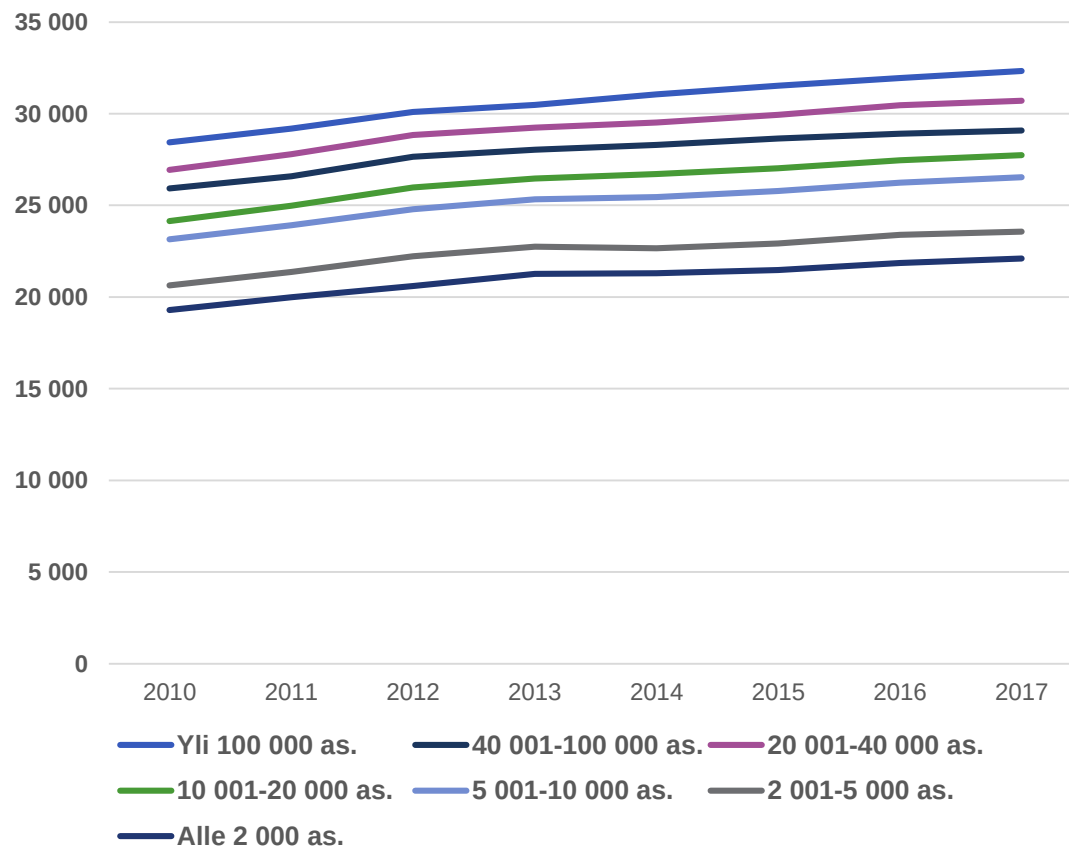
Kunnallisveron tuottoon vaikuttaa asukkaiden tulorakenne ja -taso

Mitä enemmän asukkaissa on pieni- ja keskituloisia, sitä enemmän vähennykset syövät verotuottoa

Keskimääräinen kunnallisveroaste eri tulonsaajilla eri tulotasoilla 2019

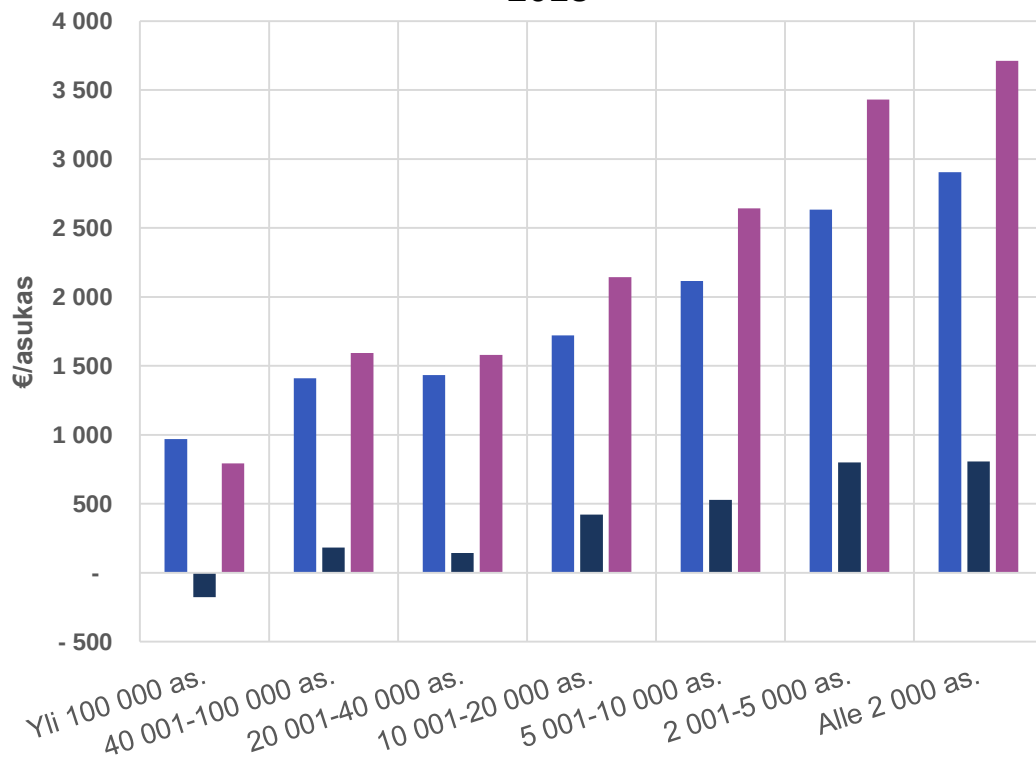
Keskimääräinen palkkatulo kuntakokoluokittain 2010-2017

Tietolähde: Verohallinto
Kuviot: VM

Valtionosuuksilla tasataan voimakkaasti kustannus- ja tulopohjien eroja – tulopohjan tasauksella merkitystä myös suurille kaupungeille

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus
2018

- Kunnan peruspalvelujen valtionosuus ennen tasausta
- Verotuloihin perustuva taseaus
- Kunnan peruspalvelujen valtionosuus yhteensä

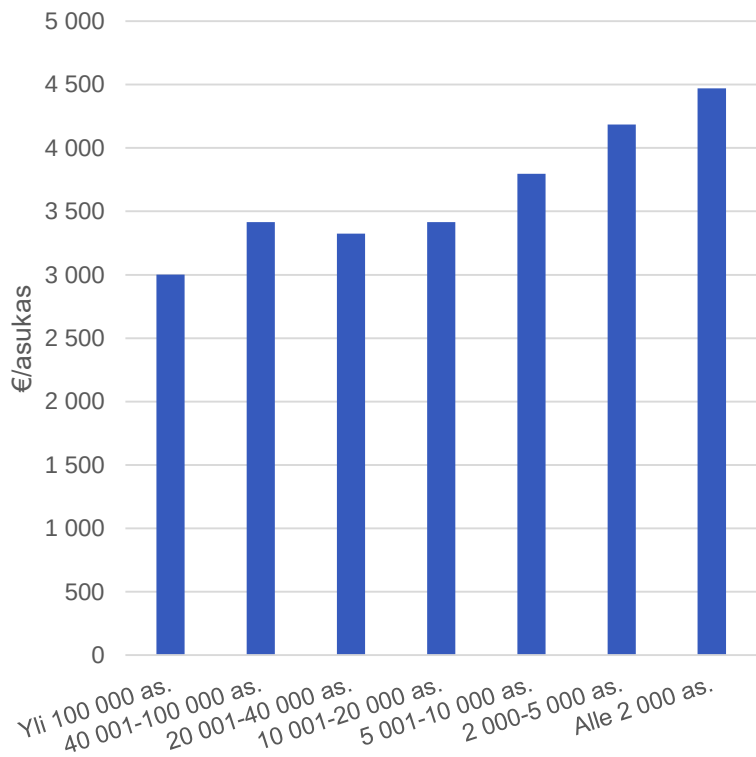
Verotuloihin perustuva valtionosuuden taseaus yli 100 000 asukkaan kunnissa, milj. €

	2016	2017	2018	2019	2020	Muutos 2016-2020
Helsinki	-265,4	-289,1	-319,3	-340,6	-373,6	-108,2
Espoo	-162,8	-172,2	-173,4	-171,8	-168,4	-5,6
Tampere	-4,6	-2,3	7,1	14,1	10,6	15,1
Vantaa	-47,4	-45,5	-41,6	-40,4	-38,6	8,8
Oulu	28,7	33,4	38,5	38,2	36,2	7,4
Turku	-5,5	-4,3	-1,0	0,5	-0,7	4,8
Jyväskylä	40,6	43,1	45,4	46,0	52,1	11,5
Lahti	25,8	28,3	31,1	31,3	33,5	7,8
Kuopio	27,6	31,2	32,0	35,7	35,8	8,1

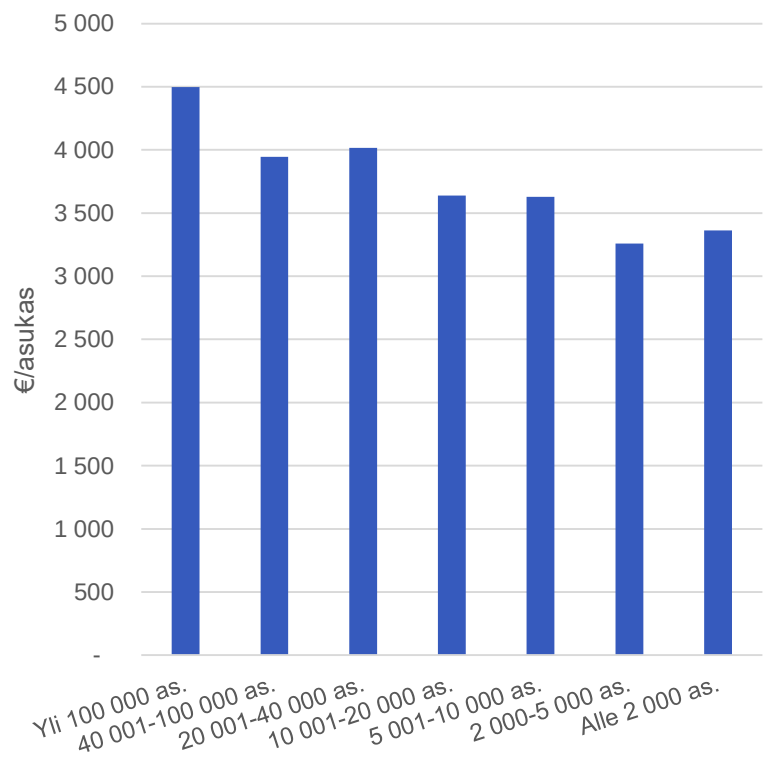
Pienillä kunnilla korkeimmat sote-kustannukset ja pienimmät verotulot

Valtionosuusjärjestelmä turvaa palvelujen järjestämisen kaikkialla

Sosiaali- ja terveystoimen
nettokäyttökustannukset
2018

Verotulot
2018

Verorahoitus
2018

Tietolähde: Tilastokeskus
Kuviot: VM

Kaikissa kuntakokoryhmissä painetta kunnallisveroprosentin nostoon – heikoimmat näkymät alle 5 000 asukkaan kunnissa

Kuntien laskennallinen veroprosentin korotuspaine, prosenttiyksikköä

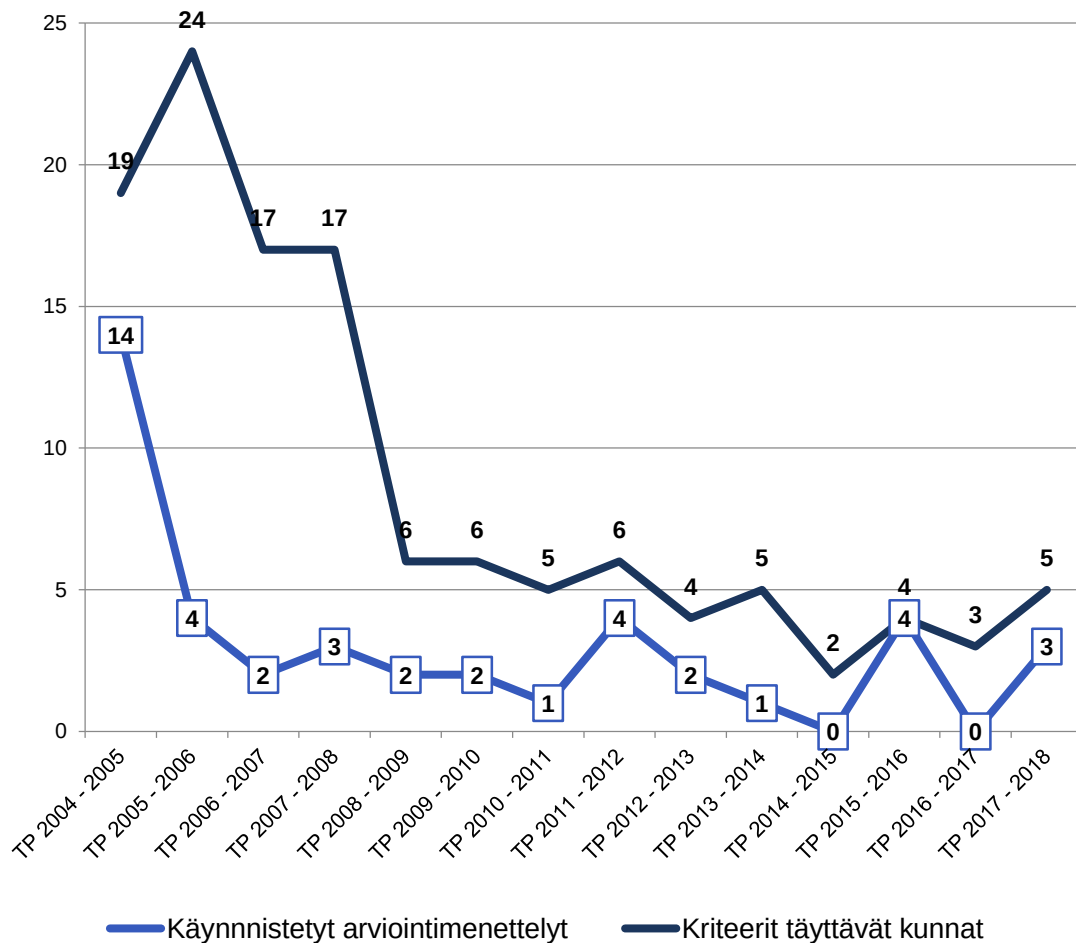
	Lähtötaso 2020	2021	2022	2023	2024
Yli 100 000 as.	19,0 %	1,8	1,7	1,5	1,7
40 001 - 100 000 as.	20,8 %	2,1	2,3	2,2	2,6
20 001 - 40 000 as.	20,6 %	2,4	2,5	2,5	2,9
10 001 - 20 000 as.	20,9 %	2,2	2,4	2,4	2,8
5 001 - 10 000 as.	21,0 %	1,6	2,0	2,1	2,8
2 000 - 5 000 as.	21,3 %	3,9	4,6	4,9	6,0
Alle 2 000 as.	21,4 %	4,1	4,7	5,0	6,0
Manner-Suomen kunnat yhteensä	19,97 %	1,7	2,1	2,1	2,1

- Laskelma on kuntakohtainen painelaskelma, jossa lähtökohtana vuoden 2020 talousarviotiedot ja VM:n joulukuun talousennuste.
- Vuosille 2021-2024 ei oleteta kuntien veroprosenttien korotuksia eikä kuntien omia sopeutustoimia.

Kriisikuntien määrä kasvaa

– arviointimenettelyyn tulee jatkossa myös isompia kuntia

Arviointimenettelyn kriteerit täyttävien kuntien lukumäärä ja käynnistettyjen arviointimenettelyjen lukumäärä 2007 – 2019

Tietolähde ja kuviot: VM

Negatiivisen vuosikatteen ja taseeltaan alijäämäisten kuntien lukumäärä

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Negatiivinen vuosikate, kpl	4	43	56	28	49	84	98	136
Taseessa kertynyt alijäämä, kpl	23	40	67	80	80	135	157	182

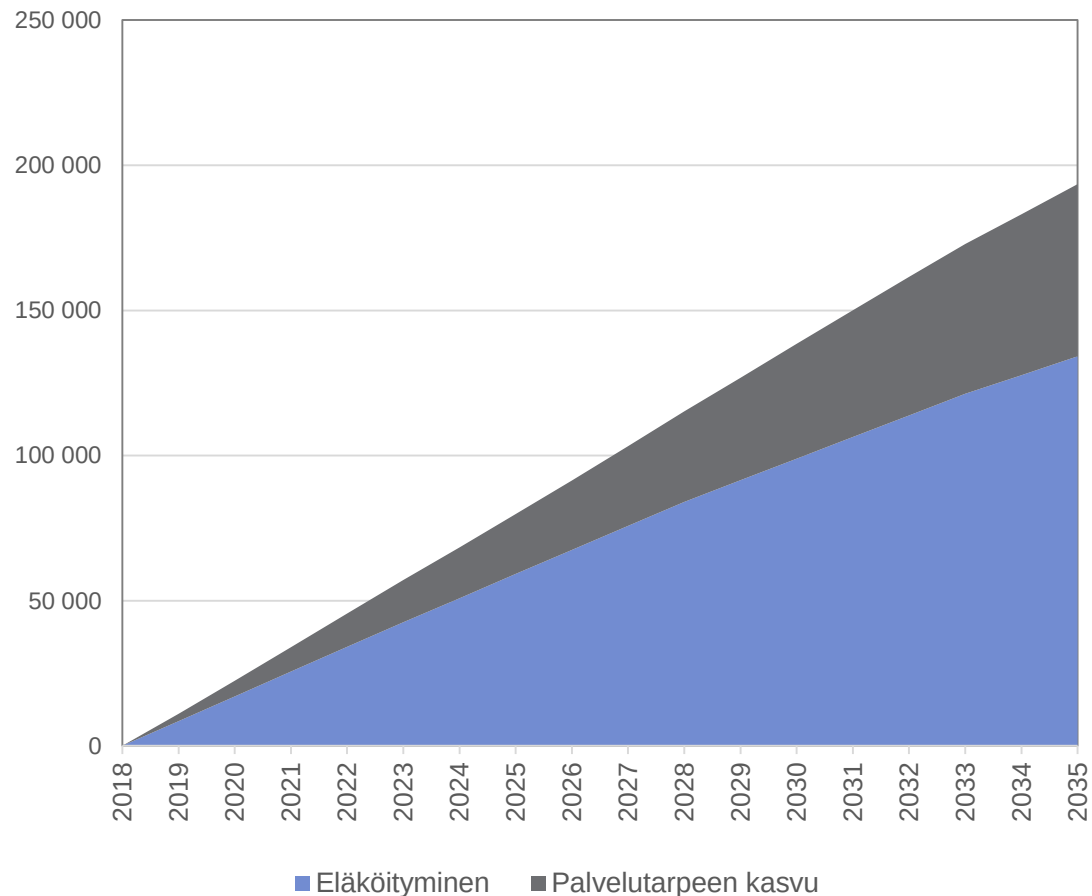
- Suurempien kuntien ja kuntayhtymien talouden heikentyessä arviointimenettelyistä on tulossa entistä vaikeampia; ongelmia ei voida ratkaista perinteisillä keinoilla
- Arviointimenettelyn rinnalle on tarpeellista kehittää muita mekanismeja, joilla kunnan talouden kehitykseen voidaan puuttua ennakoivasti, mutta kunnallinen itsehallinto huomioon ottaen

Monimutkaistuvat kunnan talouden rakenteet hankaloittavat kunnan talouden kokonaisuuden hahmottamista ja riskien tunnistamista

- Konsernirakenteen ei pidä olla keino piilottaa taloudellisia ongelmia, vaan sen tulee olla joustava palvelutuotannon ja kunnan kehittämisen väline
- Kuntien haasteet ja eriytyminen heijastuvat suoraan myös konsernirakenteisiin: joillekin kunnille konserni on vahvuus, toisille taas merkittävin riskikeskittymä
- Konsernirakenne vaatii kunnalta merkittäviä panostuksia johtamiseen, strategisen päätöksentekoon ja riskienhallintaan

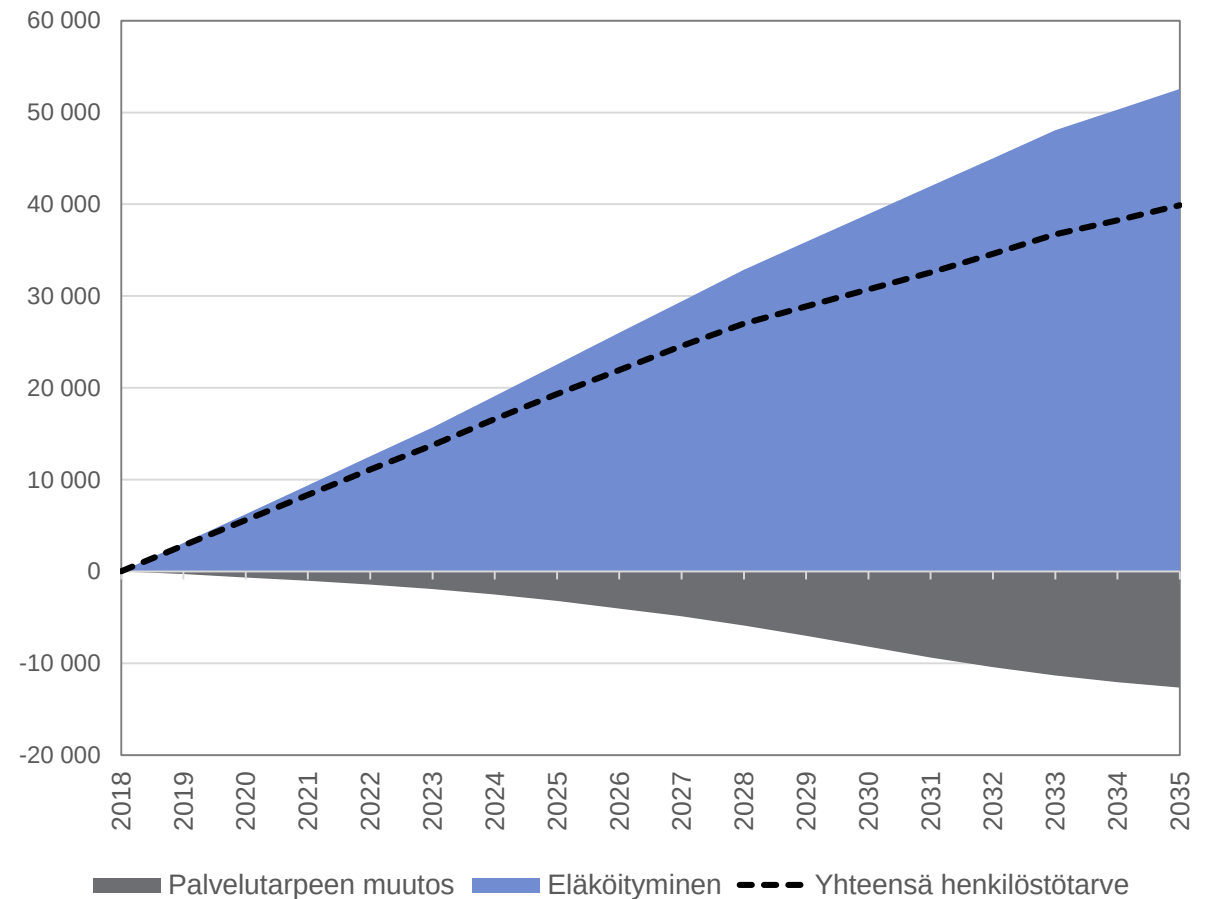
Eläköityminen ja työikäisen väestön määrän väheneminen vaikeuttavat kunta-alan henkilöstötilannetta entisestään

Laskennallinen lisähenkilöstötarve **sosiaali- ja terveydenhuollon** tehtävissä vuoteen 2035 mennessä*

*ei sisällä vanhuspalvelulaki-HE:n vaikutuksia

Laskennallinen lisähenkilöstötarve **koulutusalan** tehtävissä vuoteen 2035 mennessä

Tietolähde ja kuviot: VM

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus on välttämätön, mutta uudistus ei ratkaise kaikkia kuntatalouden ongelmia

- Suurin osa kunnista ei kestä näköpiirissä olevaa sote-kustannusten nousua; ikä- ja tulorakenteeltaan heikoimpien kuntien tilanne hankalin
- Sote-uudistuksen viivästyminen on johtanut siihen, että toiminnan ja rakenteiden omaehtoinen kehittäminen ei ole riittäväällä tavalla edennyt kunnissa
- Henkilöstön saatavuudesta uhkaa muodostua ongelma, ellei sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista pystytä tehostamaan
- Sote-uudistuksen lähtökohtana on, että uudistuksella ei muutettaisi kunnan talouden tasapainotilaa; kuntien hyvän taloudenpidon merkitys korostuu ennen uudistuksen voimaantuloa

Kuntien edellytykset hoitaa ja ottaa vastaan uusia lakisääteisiä tehtäviä vaihtelevat merkittävästi

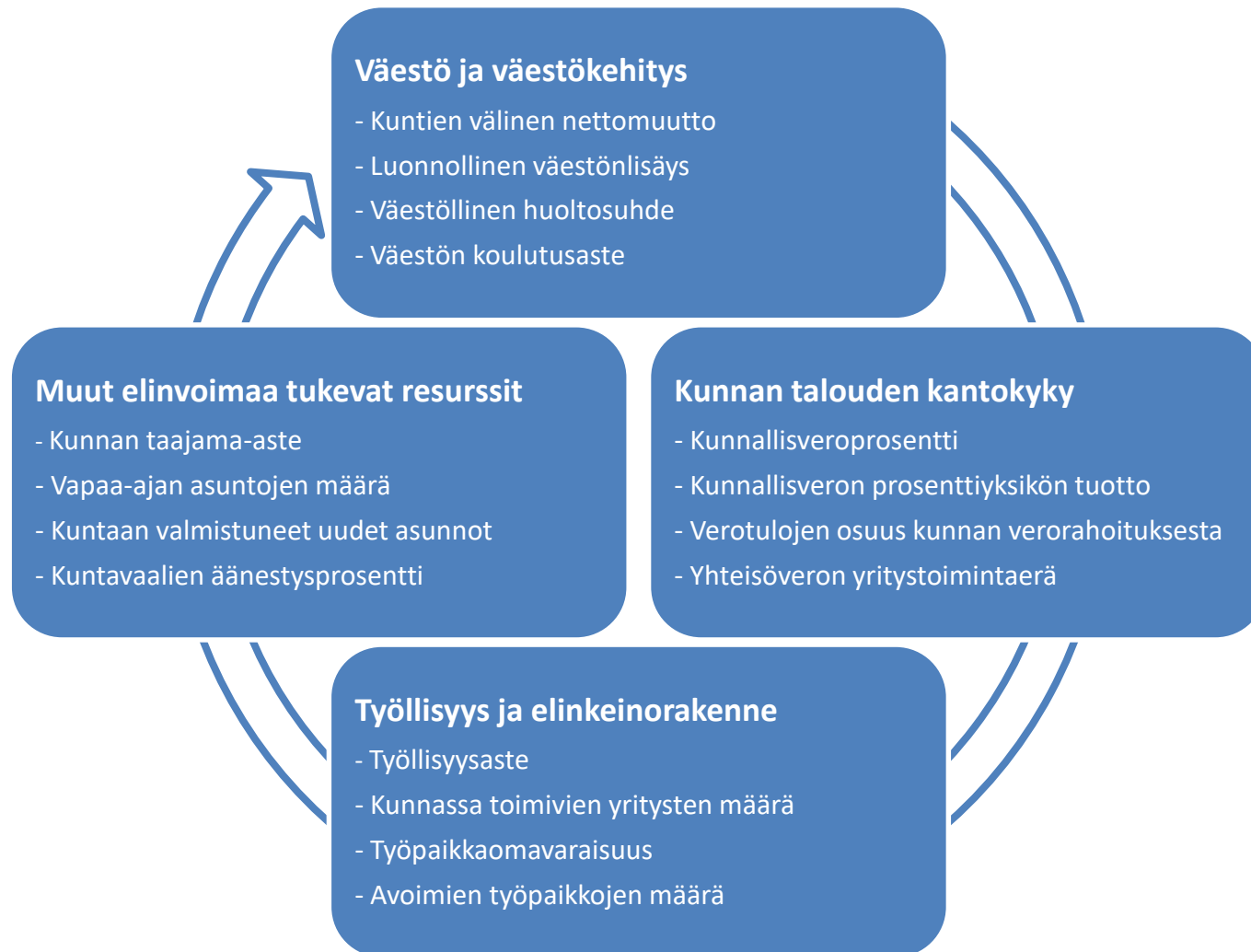
- Väestörakenteen aiheuttaman paineen takia kunnat eivät kestä lakisääteisten tehtävien merkittävää lisäämistä tai laajentamista
- Sote-uudistus muuttaa toteutuessaan merkittävällä tavalla kuntien tehtäviä; uudistuksen jälkeen kuntien tehtävät painottuvat varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen
- Lasten määrän vähentyessä perusopetuksen ja myös toisen asteen opetuksen laadun ja saavutettavuuden turvaamiseksi tarvitaan nykyistä enemmän kuntien välistä tai seudullista yhteistyötä sekä uusia toimintatapoja
- Kuntien eriytymiskehitys haastaa yhtenäiskunta-ajatuksen - perustuslaki ei lähtökohtaisesti estä kuntien tehtävien eriyttämistä

Kuntien erilaistumisen myötä tarvitaan myös uusia osallistumisen ja vaikuttamisen muotoja

- Suurimmissa kunnissa keskimääräinen äänestysaktiivisuus on pieniä kuntia selvästi matalampi, ja ehdokkaita suhteessa valtuustopaikkoihin on selvästi enemmän kuin pienissä kunnissa
- Suurimmissa kaupungeissa kunnanvaltuustot ovat keskimäärin nuorempia ja sukupuolirakenteeltaan tasaisempia kuin pienemmissä kunnissa
- Pienissä kunnissa ratkaisevaa on se, miten nuorempia ikäluokkia saadaan osallistumaan kunnan toimintaan ja päätöksentekoon
- Suuremmissa kaupungeissa tarvitaan jatkossa yhä enemmän suoria ja epämuodollisia osallistumis- ja vaikuttamiskeinoja, jotta kunnat voivat edelleen toimia lähidemokratian ensisijaisina yksikköinä

Elinvoima on käsitteenä moniulotteinen

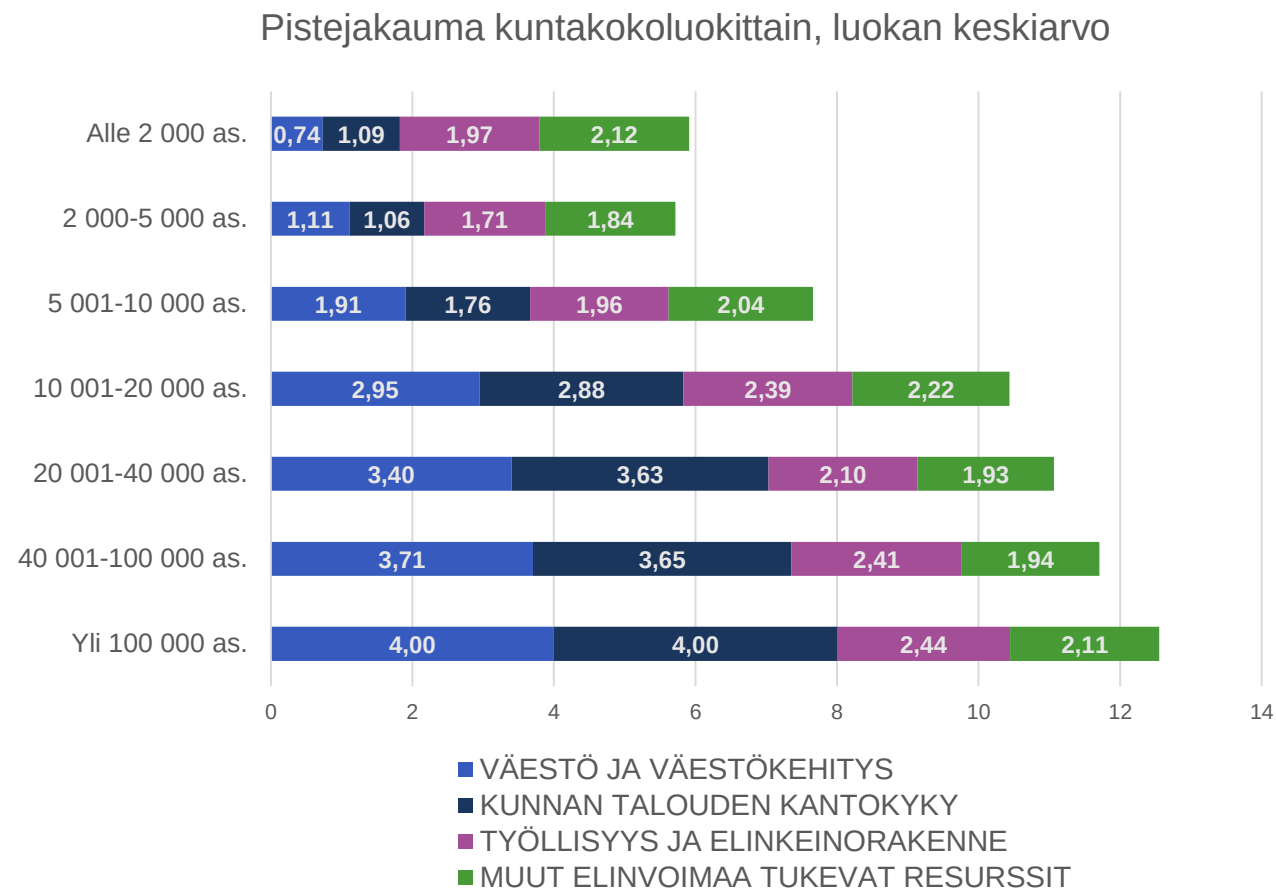
– elinvoimaa voidaan mitata monin eri tavoin

- Elinvoimapotentialin indikaattorin lähtökohdaksi otettiin mitattavissa olevat elinvoimaresurssit, jotka ovat vertailtavissa kuntien välillä
- Käytettävissä oleva tietopohja rajoitti jonkin verran mittarien valintaa
- Ns. pehmeistä elinvoimatekijöistä ei ole kattavaa tilastotietoa

Kuntien elinvoimaresursseissa kuntakoko painottuu, mutta ei yksin ole ratkaiseva tekijä – elinvoiman täsmällinen mittaaminen on mahdotonta

- Tarkastelussa suuremmat kunnat saivat keskimäärin enemmän pisteitä kuin pienemmät kunnat
- Kasvavat kunnat saivat enemmän pisteitä kuin väestöään menettävät
- Vaihtelu kuntakokoryhmien sisällä on kuitenkin suurta
- Kunnan päätöksentekokyvyllä on suuri merkitys sille, miten potentiaali hyödynnetään

Kuntien talouden ja toiminnan tilastoinnissa on merkittäviä puutteita ja kehitystarpeita

- Monista kuntien toiminnan ja kansalaisten perusoikeuksien toteuttamisen kannalta keskeisistä osa-alueista puuttuu kokonaan kuntakohtainen tieto tai tietopohja ei ole riittävän kattava ja luotettava kuntien välisen vertailun toteuttamiseksi
 - **Peruspalveluiden laadun, saatavuuden ja saavutettavuuden tietopohja on heikko, erityisesti opetussektorilla**
 - **Kuntien rakennuskantaan liittyvien taseriskien tai kuntien investointien arviointia ei voida tällä hetkellä toteuttaa kuntakohtaisesti vertailukelpoisella tavalla**
- Kuntia koskevat tiedonkeruut ovat nykyisin myös verrattain hajallaan lukuisilla eri toimijoilla

**Kaikille avoin tietopohja kuntien jatkuvasti
muuttuvasta tilannekuvasta avataan vuoden
2020 aikana osoitteessa:**

